

MAHKÜMLERDEN ROKETLERE:
TROPİKAL BÖLGELERİN SÖMÜRGELEŞTİRİLMESİ*

Susanna Hecht

Peter Redfield

*Space in the Tropics: from Convicts to
Rockets in French Guiana,*

University of California Press, Berkeley, 2000, 345 s.

Sınırın öbür yakasından bakıldığında, Fransız Guyanası pek çok kimseye harikalar diyarı gibi görünürdü. Kahve, Pará'lı diplomat Francisco de Melo Palheta ile Fransız Guyanası valisinin muhteşem eşi arasındaki aşk ilişkisi sayesinde, Brezilya'ya oradan gelmişti. Kaçak kahve paketçisi, birkaç ateşli öpücükten sonra, Palheta'nın küçük bir *aşk sembolü* olarak takdim ettiği etkileyici buketin içine sıkıştırılmıştı; bu olay, on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın büyük bölümünde Brezilya ekonomisinin en önemli gelir kaynaklarından biri olan ürünle ilgili minyatür bir biyo-korsanlık örneğiydi. Oysa Dreyfus'un hapsedildiği Şeytan Adası'nda¹ ceza kolonisinin dehşeti hüküm sürmekteydi. Sonradan, Şeytan

*) NLR (II), 20, Mart-Nisan 2003.

1) (Ing.) *Devil's Island*, (Fr.) *Île du Diable*. Fransız Guyanası sahilindeki küçük bir ada.

Adası hakkında, Steve Mc Queen'in deniz yoluyla hapisten kaçışının fantastik hikâyesinin anlatıldığı *Kelebek* adlı teknikolor bir film de yapılmıştı. Yine de, Fransız Guyanası resmi olarak bir koloni değil, tıpkı Vosges veya Provence gibi Fransa'nın bir *département*'iydi; Ulusal Meclis'e iki temsilci, bir de senatör gönderebiliyordu.

1980'lerde Fransız Guyanası'nda manzara böyleydi; oysa Brezilya Amazonu'nda, neredeyse bir iç savaş boyutlarında şiddet olayları yaşanmaktaydı. Ülkeyi hâlâ generaller yönetiyordu; yerliler ve orman halkı, önüne çıkan her şeyi mahveden, ormanları dümdüz eden kalkınma rüzgârından, çim biçme makinesinden kaçan turtılar gibi kaçıp uzaklaşmaktaydı. Yağmur ormanları ağır darbeler aldı, nehirler civayla doldu, her yer kan revan içindeydi. Fakat Fransız Guyanası bütün bu gelişmelerden etkilenmemiş gibi görünmekteydi; orada, telekomünikasyon uyduları uzaya fırlatılıyordu. Ordular ve yerel *şefler* yasadışı toprak anlaşmaları imzalarken, Fransız Guyanası'nda fizikçilerle, mühendislerle sözleşmeler yapılıyordu. Fransız Guyanası'nın tanıtım broşürleri, Amazon şehirleşmesinin alışıl gelmiş pis kokulu yığınlarını, beton apartmanları, toza boğulmuş, çamur içindeki yollarla ıssız ve uzak kesimlere bağlanan yıkık dökük barakaları göstermiyor, 'stilize kentler'in çılgırkanlığını yapıyordu. Kendilerini fiziğe ve matematiğe adanmış Guyanalı öğrenciler, uzay merkezindeki üstün teknolojiye sahip binalarda önemli işlere alınıyorlardı.

Her şey, Amazon gençliğinin katlanmak zorunda kaldığı sıtma kaygılarından ve askeri bölgelerden çok uzaktı; Fransız Guyanası, âdeta bir tür paralel evrende yer alıyor gibi görünmekteydi. Zarif Aryan füzeleri göğe yükseliyorlardı; her şey, telekomünikasyon teknolojisinin -en azından Avrupa'da- gelişimi için oluşturulmuş uyumlu bir kamu-özel ortaklığının ürünüydü. Amazon'un geri kalan bölümünde ise telekomünikasyon, radyodaki *nordestino* müziğinin melodileri arasına sıkıştırılmış yerel trajedilerden ibaretti: "João, annen çok çok hasta, lütfen evine dön." Avrupa'da telekomünikasyon teknolojisi gelişedursun, yerel iletişim ağı ancak bu kadarını başarabiliyordu. Söylentilere göre, bazı yerlerde bu dünyalar çakışıyordu; Nixdorf teknoloji şirketi, Redencao'da bilgisayar teknolojisiyle ilgili bir toplantı yapmıştı; kablosuz te-

1946 tarihine kadar, ünlü bir Fransız ceza kolonisi olarak kullanılmıştır. Bu ceza kolonisinin ve adanın dehşetli ortamı, 1895'te Fransız ordu yüzbaşısı Alfred Dreyfus'un oraya gönderilmesiyle ünlenmiş, daha sonra da pek çok kitap ve filme ilham kaynağı olmuştur.

lefonlardan söz ediliyordu. Bu arada, dünyadaki ticari uyduların yarısından fazlası, zarif bir titizlikle, düzenli olarak Guyana'daki yağmur ormanlarının ıssız kıyısından gökyüzüne fırlatılmaktaydı.

Peter Redfield'in geniş kapsamlı, yaratıcı kitabında, on dokuzuncu yüzyılın ceza kolonileri ve yirminci yüzyılın uzay üssü, 'uçsuz bucaksız ağaç kümelerinin Atlantik Okyanusu'nun sessiz ve durgun köşesiyle birleştiği bu Güney Amerika cennetinde' bir araya getiriliyor. Sömürgecilik ve teknoloji, çifte bir odaklanmayla inceleniyor. İki 'yüce plan'ın uygulanışı -bir dünya sisteminin farklı tarihi anlarının anahtar maddeleri, burada 'imparatorluk' ve 'yerküre' olarak veriliyor- gözler önüne seriliyor. Redfield, ilk bakışta Guyana'daki çok boyutlu olayların bir tür istisna olduğu hissini uyandırıyor, fakat sonunda her şeyin o bildik evrensel senaryonun bir parçası olduğunu yılgınlıkla anlıyoruz. Yazarın projesi, hem teorik karmaşıklığı hem de giderek gerçeküstü bir hale gelen manzarayı ve tarihi kucaklıyor. Şayet karşımızdaki eser, küreselciliğin antropolojisi ise, bu disiplinin post-kolonyal edebiyatın çoğunu karakterize eden jargonuna hiç yüz vermiyor. Redfield'in kitabı, çağdaş antropolojinin anahtar temalarından bazılarını da bir araya getirmekte: sömürgecilik devri tarihi, küreselleşme, bilim ve teknoloji. Bu öğeler başka zamanları ve mekânları da içerir; oysa Fransız Guyanası'nda manzara çok daha net; bu kitap, kuşatılmış bir adacığın tarihsel etnoğrafyasıdır.

Redfield, anlatısını üç güçlü *mitosa* göre biçimlendiriyor, fakat son zamanlarda Amazonya'nın kurumsal ideolojilerini anlama amacını güden eserlerde sık sık başvurulan Kayıp Cennet-El Dorado gibi sıradan metaforlardan -mesela Slater'ın *Entangled Edens* adlı eseri gibi- kaçınıyor. Bunun yerine, Redfield, anlatısını biçimlendirmek için ilk olarak Defoe'nun *Robinson Crusoe*'sünü kullanıyor; bu kitapta kazazede Robinson, medenileştirme görevini bir misyoner gibi üstlenerek, adanın siyasal koşullarını, yerleşim biriminin teknik formlarını dikte eder. Redfield'in de belirttiği gibi, Crusoe'nun adası, aynı Guyana'nın on dokuzuncu yüzyıldaki kaderi gibi, hem bir krallık hem de hapisanedir. Crusoe, bir kâşif olarak kalmayıp bir sömürgeci haline gelir; bu konumuyla, Odysseus ve Sinbad gibi öncülü olan gezginlerden, maceraperestlerden ya da tüccarlardan ayrılır. Robinson Crusoe'nun bulunduğu adanın konumu da önemlidir; Karayipler'de, Trinidad'la Orinoco nehrinin ağzı arasında, "Yeni Dünya'ya el değmemiş bir giriş noktası"ndadır. Crusoe,

yolculuğu sırasında gemisiyle Guyana'ların 'uzun, geniş düzlüklerini' geçip gitmiş; Brezilya'daki büyük çiftliğine giderken, gemisi rotadan çıkmıştır. 'Siyasal iktisat ile ahlâkın iç içe geçtiği' bu atmosferde, Crusoe sahip-köle diyalektiğini kafasında evirip çevirir. Burada, efendi iş başındadır; kazadan kurtardığı alet kutusuyla, yerleşimci mitinin boş arazisini ehlileştirir, doğanın sebep olduğu problemlere pratik çözümler uydurur. Redfield, Crusoe'da modernizasyon adına anahtar bir figürün hayat buluşunu görür; bir seyyah, çevresindeki her şeyi dönüştürebilecek teknik bilgisini beraberinde taşıyan, yerinden edilmiş bir vasıta. Crusoe'nun varisleri -'değişim vasıtası' rolü verilmiş, çevrelerine karşı sorgusuz bağlılıktan yoksun figürler- Redfield'in çalışmasının merkezinde yer alır. 'Yerinden edilmişliğin toprağı, ülkesi' olan adamın gelişimi, seyyar kültürel güçlerin, sabit bir ortam üzerindeki hak iddiası olarak görülür.

İç bölgeleri Brezilya ve Venezuela'ya doğru uzanan üç Guyana (İngiliz -şimdiki adı Guyana, 1966'dan beri bağımsız-, Hollanda -şimdiki adı Surinam, 1975'ten beri bağımsız- ve Fransız Guyanaları), Güney Amerika normallğine karşı bir istisna teşkil eder. İberyalı olmayan Avrupa sömürgeciliğinin mirasını paylaşırlar ve kıtanın geri kalan bölgeleri siyasal bağımsızlığını kazandıktan çok sonraları bile sömürge olarak kalmışlardır. Sıklıkla, genişlemiş Karayipler'in bir parçası olarak sınıflandırılmışlardır; Redfield, kitabında bu sınıflandırmaya bağlı kalır. Her bir Guyana, kendi sömürge imparatorlukları içinde nispeten marjinal bir rol üstlenmiştir. Fransa, Vahşi Kıyıları'daki egemenliğini ancak 1676'da, İngilizler ve Hollandalılarla savaştıktan sonra sağlamlaştırdı; Kuzey Avrupalı güçler, bu sıralarda İspanyol ve Portekizlilerin ihmalinden avantaj sağlamakla meşguldü. Redfield'in açıklamalarına göre, Fransız Guyanası, sömürge imparatorluğunun ıssız bir kıyısında, şeker üretimi patlaması ve Karayiplerin büyük çiftlik (plantasyon) ekonomisinin dışında kalarak zayıf düşmeye devam etti. Cayenne'deki liman, köle gemilerinin yanaşmasına pek uygun değildi, rüzgârlar da gemi yolculuğu için elverişsizdi. Daha kötüsü, suyu çekilmemiş, alçak seviyeli topraklar bataklık görünümünde ve sıtmaya elverişliydi. 1763'de Kanada'nın kaybedilmesinden sonra yerleşmek için yapılan ısrarlı girişimler, yaygın salgın hastalıklar yüzünden suya düştü. 'Gelecek hayallerine açık bir ufuk' ülküsü korunurken, işçi azlığı ve düşük seviyedeki ilerlemeler, bir hareketsizlik döngüsü içinde birbirini etkiledi.

Redfield'in yararlandığı ikinci belirleyici anlatı, Kafka'nın *Ceza Kolonisinde* adlı eseridir. Unutulmuş bir ileri karakolun yakıcı güneşi altında, bir gezgine, mahkûm olan kişinin cezasını ölene dek durmaksızın vücuduna kazımak suretiyle infazları gerçekleştiren bir cihaz gösterilir. Seyyah, bu sistemin, memurları ve abartılı prensipleriyle birlikte yok oluşuna tanık olur; uzak, tropikal bölgelerde yolunu şaşırmış aklın kâbusudur bu. Mahkûmları kolonilere gönderip ağır işçi olarak kullanarak ülke içindeki toplumsal baskılara ve sömürgelerdeki işçi azlığına karşı yaratıcı bir çözüm bulanlar, İngilizlerdi. 1826 senesinde, Fransız fırkateynleri Oyapock ile Maroni nehirleri arasındaki topraklara düzenli seferler yapıyor, Yeni Dünya'nın Botanik Körfezi'ni arıyorlardı. Aslında, Marquesas'tan Texas'a kadar olası bir dizi sömürge bölgesi gözden geçirilmekteydi. 1848 devrim yılı, bir dönüm noktası oldu. Haziran'daki işçi ayaklanması, eski Akdeniz *bagne*'lerinin² 12 bin siyasi tutukluyla ağzına kadar dolmasıyla sona erdi. Louis-Napoleon'un hükümet darbesi, 27 bin kişinin daha tutuklanmasına sebep oldu. Kısa süre sonra İmparator ünvanını alacak olan Napoleon, mahkûmlara hapis yerine ağır iş cezası verilmesinin, Fransız sömürgeciliğinin asil amaçlarını iletirmek için kullanıldığı takdirde, 'daha etkili, ıslah edici, ucuz ve insani' bir yöntem olacağına dair ikna edici iddialarda bulunuyordu. 1848'de köleliğin kaldırılması, ceza kolonisi fikrine muhalefet edilmesinin ana sebebini ortadan kaldırdı; beyaz adamlar zincire vurulmuş halde, ağır iş yaparken görülseydi, ırksal otorite inancına zarar gelebilirdi. Oysa artık kölelik yasal olarak ortadan kalktığından, böyle bir sorun yaşanmayacaktı. *Bagne*'ler tek tek kapatıldı ve mahkûmlar tropikal bölgelere gönderildi.

İlk mahkûm grubu, 1852 senesinde, kıyıda uzaktaki üç küçük adada -St Joseph's, Royale ve Şeytan Adası- karaya çıkarıldı. Geminin yükü adı suçlulardan, siyasi tutuklulardan ve daha evvelki Yeni Dünya fetihleri sırasında canlanan 'Tanrı, Altın ve Zafer' furyasının parçası olan sorunlu rahiplerden oluşmaktaydı. Güneşi görünce körleşen köstebekler gibi tropikal ışığın parlaklığında gözlerini kırıştıtarak kasvetli gemi ambarlarından çıkıp var güçleriyle çalışarak, işledikleri suçların bedelini ödeyeceklerdi. Birçoğu için kurtuluş, tropikal hastalıklarla geldi; tutsakların yüzde yirmisi daha ilk sene hastalanarak hayatını kaybetti.

2) Mahkûmların kadirga küreklerine zincirlenerek cezalandırıldığı deniz hapisaneleri.

Fransız yetkililer ölüm oranlarını titizlikle kaydedip karşılaştırarak tekrar tekrar farklı mekânlara ve iklim şartlarına alıştırma deneyleri uyguladılar. Guyana'yı kalabalıklaştıracak tutsak ailelerin genişlemesini sağlamak amacıyla, 1859'da otuz altı mahkûmdan oluşan ilk kadın grup getirildi. Getirilenlerin neredeyse üçte biri de ilk altı ay içinde öldü.

Bu 'doğal hapishane' teması ve uygulaması, 19.yüzyıl sonlarında Amazonya'nın her bölgesinde yaygınlaştı. Büyük Euclides da Cunha, Amazon kauçuk patlamasından bir tür tecrit olarak bahseder. Kauçuk çıkaran işçiler, doğanın ve borçlarının tutsağı olarak tek başlarına, kapatıldıkları yerin izole yapısını vurgulayan kauçuk yollarında cezalarını tamamladılar. Ceza kolonisinin daha resmi ve daha az mecazi görüntüleri Llosa'nın *Yeşil Ev* adlı eserinde tasvir edilir. Mahkûm yerleşim bölgeleri, Peru, Kolombiya ve Bolivya boyunca Amazon'un geniş iç bölgelerini doldurmuş; uçsuz bucaksız tropikal soyutlanma, demir parmaklıklardan daha ürkütücü bir hal almıştır. Bütün bölge, sonu gelmez çalışma kamplarının ve sınırsız uzaklığın kontrol parametreleri olduğu geniş bir hapishaneyeye dönüşmekteydi.

Guyana'daki ölüm oranları ve başarısız idarelerle ilgili raporlar -sömürge, yetmiş yedi senede yetmiş sekiz vali değiştirdi-, mahkûmların çalışmasının ahlaki ve ekonomik yararlarının merkezdeki destekçileri için tedirgin edici sonuçlar doğurdu. Redfield'a göre, Kafka'nın öyküsündeki gerçeküstü makine gibi, Fransız ceza kolonisi, onu ortaya çıkaran asıl sebep üzerindeki iddiasını kaybetti; saflıktan uzak, yetersiz bir işkence ve yok etme aracı haline geldi. 1860'ların ortalarından itibaren, Yeni Kaledonya, en azından beyaz mahkûmlar için daha elverişli bir alternatif olarak tanıtılmaya başlandı; 1871'den sonra komünist mahkûm gruplarının çoğunlukla sevk edildiği yer burasıydı. Ancak 1880'lere gelindiğinde, Pasifik adası, Özgür Masonlar ve Üçüncü Cumhuriyet'in diğer kanun ve düzen hizipçileri tarafından 'fazla lüks' olarak görülmeye başlandı ve mahkûmların Atlantik'e nakledilmesine devam edildi. Şeytan Adası ise, 1894'te İmparatorluk Almanyası adına casusluktan hüküm giyen Yüzbaşı Alfred Dreyfus için en uygun mahkûmiyet yeri olarak düşünüldü. Bu aşamada daha büyük mahkûm yerleşimleri Kourou, başkent Cayenne, St Laurent ve diğer iki adacıktaydı. Dolayısıyla, Şeytan Adası'nda Dreyfus için çifte kazık duvarlarla çevrili, özel bir kulübe inşa edildi ve tek başına adada hapishane hayatı yaşamaya başladı.

Dreyfus ikinci duruşmasından önceki dört yılını burada, öfkeli, gözü dönmüş mektuplar yazarak geçirmişti; “İklim tek başına beynini ateşe vermeye yeter!” Bu mektuplar, Guermantes Düşesi’ni çok üzüyordu. 1920’lere geldiğinde, Şeytan Adası hakkında kendine özgü edebi bir alt-tür doğmuştu; *Cayenne’in Korkuları*, *Cehennem’in İleri Karakolu*, *Lanetlenmişler Adası* gibi kitaplar yazılmıştı. Fransız Guyanası, ancak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra DDT ilaçlamasından geçirilip ‘temizlendi’ ve *Department d’outre-Mer* -deniz aşırı bölge- statüsünde siyasal düzeyde anavatanın bir parçası haline geldi. 1946 senesinde, ceza kolonisi son kez kapatıldı.

Jules Verne’in *Dünyadan Aya* adlı yapıtı, Redfield’in üçüncü anlatı merceğini oluşturur. Yazarın 1865’te âdeta geleceği görerek kaleme aldığı bu eser, ABD’li ağır silah patronlarını, iç savaştan sonra dünya belirsiz bir durumdayken, hünerlerini aya doğru yöneltirken canlandırır. Florida’da bir fırlatma bölgesi, bir okyanus iniş yeri, halkla ilişkiler, askeri uzmanlık ve insan yükü üzerine kurulu bir depo öngörür. Verne’in kitabındaki ana karakterlerin Baltimor Silah Kulübü’nde tartıştığı bir başka seçenek de, yerküreyi yerinden oynatarak, mevsimlerin olmadığı bir dünya yaratmaktır. Fransa’nın roket programı, büyük ölçüde Soğuk Savaş sırasındaki uzay yarışında gölgelendiyse de, askeri ve emperyalist arzularla birebir bağlantılıdır. 1962’de Cezayir’in bağımsızlığına kavuşması, Fransız ordusunu Hammaguir’deki Sahara test bölgesine bir alternatif aramaya zorlamıştır. Bunun üzerine resmi devlet görevlileri, uygun bir mekân bulmak amacıyla bir kez daha yerküreyi taramaya başlamışlardı. Fransız Guyanası bütün ihtiyaçları karşılıyordu oysa: siyasal istikrar, okyanus üzerinden doğuya doğru yönelen, yeryüzünün rotası yönünde bir uçuş çizgisine izin veren açık bir ufuk ve ekvatora yakınlık.

Ceza kolonisi ve uzay üssü, Fransız Guyanası’nın çevresel ve mecazi gerçekliklerini şekillendiren, bölgenin doğaya dayanan ekonomisinin içini boşaltan önemli devlet projeleridir. Her biri kendi idari hiyerarşisini oluşturmuştur. Teknik uzmanlığa sahip modern Crusoe’lar istihdam edilmiş, her iki proje de daha büyük bir siyasal varlığın içinde önemli bir yer tutmuştur. İki proje de, metropolit hayalgücü içinde ‘sembolik bir bağ’ haline gelmiştir. Fakat ikisi çifte odak içine girdiğinde, Redfield, ‘imparatorluğa ait’ ve ‘küresel’ uğraklar arasındaki bir dizi farklılığı keskin ayrıntılarla betimler. ‘Biyolojik kozmopolitliğe’ karşı on dokuzuncu

yüzyılda gözlenen meydan okumaları inceler. Fransız Guyanası ölüm oranları, ‘insan yaşadığı enlemi ve iklimi, zarar görmeden değiştiremez’ iddialarını destekler görünmektedir. Redfield bu meydan okumaları, ısı-sı, nemi ve hastalık tehditleri, ‘turizm ve emekliliğe uygun, ılıman iklimler yaratmak için,’ hijyen, soğutma teknolojileri, sivrisinek kontrolü, güneş gözlükleri, aşı ve havalandırma sistemleri sayesinde alt edilen, bugünün ‘yeni tropikal bölgeleri’ bağlamında düşünür.

Doğaya karşı yaklaşımlar da aynı şekilde değişmiştir: On dokuzuncu yüzyıl mahkûmlarının korkulu rüyası olan vahşi cangıl, hassas, tehlike altındaki biyo-çeşitlilikle yer değiştirdi. Biyo-çeşitlilik ise, yeni ‘çevresel kozmopolitanizm’ tarafından belirsizce korunmakta. İş dünyası söz konusu olunca, Redfield devamlılıklar yönünde daha çok şey görüyor; ceza sisteminin gerçek amacı, çalışarak kurtulmak değildi; belki de hayatta kalma umudu, zulmün ortasında bulunan küçük zevklerin verdiği kuvvetle dayanmaktı. Başka bir yerde tasarlanmış aletleri ve yöntemleri ithal etmeyi içeren sömürgecilik, sistemle uzlaşmaya açık bölge arasında boşluk bıraktı; *bricolage*, yani eldekilerle idare etme gerekliliği ortaya çıktı. Benzer biçimde, uluslararası konsorsiyumların, iletişim ağlarının, birleşik finans ve teknolojinin gelişim demek olduğu yeni Kourou alanında, her teknotrat için ortama uyum sağlayan ve tropikal kuşağın çatlak alanlarında çıkan sorunlarla doğaçlama yöntemlerle başa çıkan bir düzine *bricoleur* var. Burada, direnişten çok, resmi yapı arasında eylem alanı buluyoruz; ele geçirilecek anlar mekânı, ‘konaklamanın getirdiği özgürlükler’. Burası, daha büyük planların ortasındaki doğaçlama dünyası; devasa baraj, yol, endüstri şehirleri projelerinin olmazsa olmaz tamamlayıcıları, bir şekilde asıl işin çoğunun halledildiği derme çatma gecekonduarmış gibi görünüyor. Başarısızlığa uğramış ceza kolonisi ile başarılı uzay merkezi arasındaki asıl tarihi bağı oluşturan da bu doğaçlama ve *bricolage* geleneğidir. Bu tropikal bölgeler daha tanıdık görünüyor; pırıl pırıl roketler de daha az tuhaf.

Kaçınılmaz olarak, bu kapsamda bir çalışmada bazı sorular cevapsız kalacaktır. Redfield, ‘küreselleşme’yi teknolojik terimlerle açıklıyor ve uzay çağıının getirdiği dönüşümlerden, şiirsel bir dille bahsediyor:

Uçak göğü yarıp geçse de, radyo kulesi havayı dalgalarla doldursa da... hiçbiri yeryüzünün sınırlarını tamamiyle görünür veya şeffaf hale getirmemiştir. Uzay teknolojisi, gökyüzünü tekrar kapattı, ona yukarıdan bir sınır koydu ve tümüyle mühürledi. Ancak o zaman gökyüzü ak-

tif, teknolojik anlamda tümüyle modern olabilirdi ve ancak o zaman gökyüzünün ötesinde var olan şey; yani, mavi ve yeşil bir insan mekânını çevreleyen uçsuz bucaksız bir karanlık denizi olarak uzay, anlamlı hale gelebilirdi. Sonunda dünya tek bir beden haline gelmişti.

Redfield, küreselleşmenin siyasal ve ekonomik boyutlarına daha az değiniyor gibi görünüyor. Örneğin, Fransız Guyanası'nın DOM olarak hâlâ sürmekte olan sömürge statüsünü çok nadir sorguluyor. Gerçekte, Redfield'in kısmen beyan ettiği gibi, Paris yönetimiyle güçlü mücadeleler yaşandı. 1970'lerin başlarındaki bağımsızlık hareketi, her ne kadar zalimce bastırıldıysa da izlerini bıraktı. 1992'deki Kolomb Günü, bir hafta boyunca sürecek ayaklanmaların ve Fransız hakimiyetine karşı genel grevlerin başlangıcını oluşturdu. Ancak kitapta, Guyana tecrübesinin bu yönüne fazla ağırlık verilmemiş.

Crusoe'ları antropolojinin affediciliğine dahil etme konusundaki ikna edici savları, buraya Cuma'ları almamayı da kapsıyor mu? Redfield'in asıl odak noktasını oluşturan 'metropolitler', Fransız Guyanası toplam nüfusunun yüzde 8'ini meydana getiriyor. Toplamda 200 binin altında bir rakam –tabii bu rakam çok sayıdaki yasadışı Brezilyalı göçmeni kapsamıyor. *Creole*'ler -Guyana ve Karayipler'in başka yerlerinden gelen Afrikalılar ve Avrupalıların soyundan gelenler-, resmi nüfusun en büyük kısmını, yüzde 48 kadarını oluşturuyor, öte yandan Haiti'liler de yüzde 22'sini meydana getiriyorlar. Maroon'lar -çoğunlukla Hollanda Guyanası'ndaki büyük çiftliklerden bağımsız topluluklar kurmak için kaçan Afrikalı kölelerin soyundan gelenler- nüfusun yüzde 6'sını oluşturuyor. Maroon'lar arasında Alukular, Saramakalar, Ndjukular ve Paramakalar bulunuyor. Amerindianlar, Arawaklar, Emerillonlar, Palikurlar, Wayanalar, Wayampiler ve Kalinalar, toplam nüfusun aşağı yukarı yüzde 4'ünü meydana getiriyor. Çoğunlukla küçük dükkân işletmecileri olan Çinli topluluk yüzde 1'lik bir oranda; Vietnamlı Hmong'lar da Vietnam savaşı patlayınca Fransız Guyanası'na yerleşenler arasında.

Bunu başka bir ifadeyle ortaya koyacak olursak; eğer Redfield için küresel sınır yukarılarda, uzayın dışında bir yerlerde ise, birçok Guyanalı için güney yönünde, Brezilya'ya ve Latin Amerika'nın geri kalan kısmına doğru ve Fransa'dan uzağa açılıyor olmalı. Redfield, kitabına, bir *creole* yol müteahhitiyle merkezde yaşayan WWF temsilcisi arasında, Cayenne'den güneye, Brezilya sınırına doğru uzayan bir yolun inşa-

sı hakkında geçen can alıcı bir televizyon tartışmasını koymuş. Müteahhite göre, WWF, ne uzay merkezine giden çevre yoluna, ne de Kourou'da uydu fırlatma ve havalandırmanın enerjisini sağlamak için hidroelektrik baraj yapımına karşı çıkmıştır. Güney otoyolu, Fransız Guyanası ormanlarının yüzde 0,001'ini temsil ediyor: "Bizim yollara ihtiyacımız var; yollar sayesinde nüfusun dağılımını sağlayabiliriz, komşularımızla bağlar kurabilir, Brezilya'ya, hatta Venezuela'ya ulaşıp Fransa'yla aramızdaki bu yapay bağı koparabiliriz."

Günümüzde, tropikal bölgelerin sömürgeleştirilmesi -uçsuz bucaksız ekvator ormanları içinde devam eden kokain hareketini ve yok etme oranlarını hesaplayan Raytheon casus uydularının gözler önüne serdiği gibi- 'iki bölge aralığındaki' gibi uçlarda yer almaz. Toplumsal hayatı şekillendiren dinamikler daha karmaşık bir hale geldi; bu dinamiklerin altında yatan güç ilişkileri daha da belirsizleşti. Çevre, *bricoleur*'lerle birlikte, 'katışık kategorilerin hızla çoğalması'nı sağlayarak, kalkınma ve kalkınmanın anlamları hakkındaki standart analiz uzmanlarında çatlaklar oluşturuyor. Redfield'in ifadesiyle: "İlerleme rüzgârları güçlü esiyor, ama tarihin melekleri artık tek sıra halinde uçmuyorlar." Bu çarpıcı, etkili ifadelerle dolu eserin sonunda, kavramsal ufuklar açık kalıyor.

(Türkçesi: Olcay Boynudelik Arlı)